

บทที่ 1

บทนำ

เนื่องจาก รัฐบาลของนายกรัฐมนตรีนวน หลีกภัย เป็นรัฐบาลที่ได้รับผลพวงมาจาก เหตุการณ์พฤษภาทมิฬเมื่อปี พ.ศ.2535 และพยายามเน้นให้คนทั่วไปเห็นว่ารัฐบาลชุดนี้เป็น รัฐบาลประชาธิปไตย เป็นรัฐบาลที่ประชาชนเลือกเข้ามา และเป็นรัฐบาลที่เกิดจากฝ่ายที่อยู่ ตรงข้ามกับฝ่ายเผด็จการ และจากคำสุนทรพจน์ของนายชวน หลีกภัย ต่อที่ประชุมสมัชชา สหประชาชาติ สมัยสามัญ ครั้งที่ 48 ซึ่งมีขึ้นที่นครนิวยอร์กวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2536 ที่กล่าวว่า "...เนื่องจากรัฐบาลของข้าพเจ้าได้ถือกำเนิดขึ้นมา ภายใต้สถานการณ์การเมืองที่มีการต่อต้าน อำนาจที่เกินขอบเขต ดังนั้น เราจึงตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตย การพัฒนา และสิทธิมนุษยชน ดังนั้น การเป็นประชาธิปไตย จึงควรไปด้วยกันกับความพยายามอย่าง ต่อเนื่องในการธำรงไว้ซึ่งศักดิ์ศรีของมนุษยชาติและเสรีภาพ..."(อุกฤษฏ์, 2537 : 88)

แต่ทำไมจึงมีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างมากกว่า เป็นรัฐบาลที่แสดงโหวทมากมาย ว่า ตนเป็นประชาธิปไตยแต่มีผลงานน้อยมาก หรือเป็นรัฐบาลที่มีการหมกเม็ดในปัญหาต่างๆ ทั้งใน เรื่องการตัดสินใจล่าช้า ปัญหา ส.ป.ก.4-01 ปัญหาเรื่องการจรรยา ฯลฯ นอกจากนั้น ยังมีการ กล่าวถึงลีลาการบริหารงานของนายกรัฐมนตรีนวนว่ามีลักษณะของการขาดความเป็นผู้นำ ไม่กล้า ตัดสินใจและโยนความรับผิดชอบไปยังรัฐมนตรีกระทรวงต่าง ๆ

นอกจาก ปัญหาการไม่มีผลงานของรัฐบาลดังกล่าว ก็ยังมีปัญหาความขัดแย้งระหว่าง พรรคร่วมรัฐบาลด้วยกันเอง กิจกรรมใด ๆ ที่เป็นการรับผิดชอบของแต่ละกระทรวง เมื่อเริ่ม ดำเนินการมักจะพัฒนากลายเป็นความขัดแย้งทางการเมือง เช่น ปัญหาเรื่องการกระจายอำนาจ ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างพรรคพลังธรรม พรรคความหวังใหม่ และพรรคประชาธิปัตย์ ปัญหาการจรรยาใน กทม. ก็เช่นกัน และเรื่องที่ทำให้คนให้ความสนใจมาก ก็คือ ปัญหาเรื่องที่ดินจาก นโยบาย ส.ป.ก.4-01 ซึ่งเป็นนโยบายสำคัญของพรรคประชาธิปัตย์ที่ใช้ในการหาเสียง ก็เป็น ชนวนที่ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลมากขึ้น โดยคนจากพรรคร่วม รัฐบาลได้มีปฏิกิริยาโดยการออกมาวิพากษ์วิจารณ์ต่อเรื่องนี้ จนกลายเป็นการจุกจุกชวนให้เกิด การแฉว่ามีการทำความผิด และมีการกล่าวหาบุคคลในพรรคอื่นว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการทุจริต ในเรื่องต่าง ๆ ตามมา เช่น กรณีการขนน้ำมันเถื่อนตามริมชายฝั่งทะเลภาคใต้ หรือเรื่องการ ทุจริตในการกำจัดขยะ กทม. ก็กลายเป็นชนวนแห่งความขัดแย้งระหว่างพรรคพลังธรรมกับ พรรคประชาธิปัตย์ ฯลฯ

จรรยา สุภาพ (2523 : 321) กล่าวว่า "ประชาธิปไตย" เป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน เป็นการปกครองที่ยึดหลักการว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจ สูงสุดในการปกครองประเทศ เป็นระบบการปกครองที่ยกย่องคุณค่าและเคารพในศักดิ์ศรีของ มนุษย์ ตลอดจนหลักของเหตุผล และการใช้เสียงข้างมากมาเป็นหลักในการปกครองประเทศ

สุนันท์ อังเกิดโชค (2530 : 1) เห็นว่า เมื่อประชาชนทั้งประเทศไม่สามารถแสดงบทบาท และใช้อำนาจโดยตรงได้ จึงได้มอบอำนาจให้กลุ่มบุคคลจำนวนหนึ่ง ตัดสินใจแทนตนในการ ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของรัฐ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนทุกคน โดยผ่าน กระบวนการเลือกตั้ง ซึ่งถือได้ว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน ที่ถ้า หากผู้แทนที่เขาเลือกเข้าไปไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้แทนได้ดีแล้ว ก็สามารถที่จะ เปลี่ยนเอาบุคคลนั้นออก แล้วเลือกเอาคนที่ดีเข้าไปใหม่ได้ และยังมีระบบพรรคการเมืองที่จะทำ หน้าที่เป็นผู้รักษาผลประโยชน์ของประชาชนในการผลักดัน หรือมีอิทธิพลให้รัฐบาลตัดสินใจไป ในทิศทางตามความต้องการของประชาชน

Almond (1960 : 17) กล่าวว่า การคงอยู่และการพัฒนาตัวเองของระบบการเมือง จะ เกิดขึ้นได้เมื่อระบบการเมืองนั้น มีความสามารถที่จะปรับตัว เพื่อรับกับผลกระทบที่เกิดจากการ เปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมของระบบการเมืองนั้น ด้วยเหตุที่ว่า เมื่อระดับการเปลี่ยนแปลงของ สภาพแวดล้อมทางการเมืองเพิ่มสูงขึ้น จะสร้างความตึงเครียดในระบบการเมือง ทำให้สมาชิกใน ระบบการเมืองต้องหาทางแก้ไข และหากการแก้ไขสภาพดังกล่าวเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการแบ่งปัน สิ่งที่มีคุณค่าในระบบการเมืองซึ่งมีผลบังคับต่อทุกคนแล้ว ความต้องการแก้ไขปัญหาที่ว่านั้น ก็ จะกลายเป็นความพยายามของสมาชิก ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดและตัดสินใจในการ แบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าทางการเมือง จึงเปรียบได้เป็น "สิ่งที่ใส่เข้าไป"(input) ของระบบการเมือง ซึ่งถ้าส่วนที่ใส่เข้าไปดี อาจคาดได้ว่า "ส่วนที่ออกมา"(output) น่าจะเป็นผลดีด้วย ผลที่ตามมา ก็ คือ ความรู้สึกที่สนับสนุนต่อระบบการเมืองนั้น ให้คงอยู่ตลอดไป

พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทัย กล่าวว่า บทบาทของประชาชนในระบบประชาธิปไตย มิได้มีแต่ เพียงทำการเลือกผู้ปกครองประเทศเท่านั้น ตามนิตยสารทางกฎหมายเรื่อง "อำนาจอธิปไตย" ประชาชนจะต้องมีอำนาจตัดสินใจสุดท้าย ซึ่งหมายถึง ประชาชนอาจเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรง ในกิจกรรมทางนิติบัญญัติและบริหารของรัฐ และการตัดสินใจของประชาชนถือว่าเป็นที่สิ้นสุด เด็ดขาด

มัญญ ศิริวรรณ (2519) กล่าวว่า การเข้ามามีส่วนร่วมในการแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่า เป็น เรื่องของการกระทำกิจกรรมของสมาชิกในระบบการเมือง ที่ต้องการมีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจ ในการแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าทางการเมือง โดยสิ่งที่เข้าไปกำหนดหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการ กระทำการดังกล่าวนี้มีหลายประการ เช่น องค์ประกอบพื้นฐานของบุคคล อันได้แก่ เพศ ระดับ

การศึกษา อาชีพ เป็นต้น สิ่งแวดล้อมทางการเมือง อันได้แก่ ความรู้ความเข้าใจต่อการเมืองของบุคคล ความชอบธรรมของสถาบันทางการเมืองที่มีอยู่ รวมทั้งปัจจัยทางด้านจิตวิทยา อันได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ทศนคติ หรือความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อการเมืองก็มีส่วนสำคัญอยู่มาก

ดังนั้น ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา อันได้แก่ ความรู้สึก ความเชื่อค่านิยมของบุคคล จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดต่อพฤติกรรมของบุคคลในทางการเมือง โดยผ่านความรู้สึกหรือทศนคติที่ยอมรับหรือไม่ยอมรับต่อสภาพการเมืองนั้น ๆ กล่าวคือ ถ้าสมาชิกของระบบการเมืองมีทศนคติหรือความรู้สึกที่ดี ยอมรับในสถาบัน กระบวนการ ปทัสถาน หรือค่านิยมของระบบการเมือง ก็จะส่งผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสมาชิกที่จะมีลักษณะสนับสนุน ในทางตรงกันข้าม ถ้าสมาชิกของระบบการเมืองมีทศนคติหรือความรู้สึกที่ไม่ยอมรับต่อสิ่งเหล่านั้น จะทำให้สมาชิกของระบบการเมืองเริ่มรู้สึกไม่พอใจและ/หรือเบื่อหน่ายต่อระบบการเมืองนั้น อันจะนำมาซึ่งพฤติกรรมหนึ่งเฉย ไม่สนับสนุนหรืออาจใช้ความรุนแรงเพื่อมุ่งเปลี่ยนระบบการเมืองนั้นต่อไป

สภาพปัญหาการวิจัย

ภายใต้การเมืองการปกครองที่ดำเนินไปตามกรอบของระบอบประชาธิปไตย โดยมีหลักการสำคัญอยู่ที่การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ซึ่งเป็นฐานสำคัญของความชอบธรรมทางการเมือง ก่อให้เกิดการเรียกร้อง (demand) และการสนับสนุน (support) ที่เหมาะสม การสรรหาบุคคลเข้าสู่อำนาจทางการเมือง (political recruitment) เป็นไปอย่างมีแบบแผนและต่อเนื่อง กระบวนการตัดสินใจ (decision-making process) ตลอดจนผลที่ได้รับ (outputs) เป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วพบว่า หากพลเมืองของระบบการเมืองนั้น มีความสำนึกในประสิทธิภาพของตนเองในทางการเมืองที่ต่ำ ขณะที่ม้อตราของความรู้สึกหรือความสำนึกในลักษณะที่ "เฉยเมย" (apathy) หรือ "เหินห่าง" (alienation)ทางการเมืองอยู่ในระดับสูง ระบบการเมืองนั้นก็จะต้องประสิทธิภาพ หรือเกิดความเสื่อมทางการเมือง และถ้าเป็นเช่นนั้นมาก ๆ ก็อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้

เมื่อพิจารณาถึง การเมืองการปกครองของไทย หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาสู่ประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ (constitutional monarchical democracy) ตั้งแต่ปี พ.ศ.2475 จนถึงปัจจุบัน พบว่าแม้จะมีความพยายามพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ระบบการเมืองมีประสิทธิภาพ เพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวม แต่ก็ยังมีข้อจำกัดอยู่มาก เช่น ระบบการเมืองที่มีอยู่นั้น ยังขาดการส่งเสริมผลประโยชน์ทางสังคมโดยส่วนรวมเพราะรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นหลักการสูงสุดในการปกครองยังเอื้ออำนวยต่อการรักษาผลประโยชน์ของผู้ที่มีอำนาจทางการเมือง ชนชั้นปกครองมีแนวโน้ม

ที่จะสนับสนุนวิธีการรวมอำนาจ ขัดขวางการพัฒนาตัวเองของสถาบันทางการเมือง วิธีการประชาธิปไตย มักถูกนำมาใช้เพื่อ "แสวงประโยชน์" (exploitation) ของคนบางกลุ่ม ข้าราชการยังคงมีบทบาทในการครอบงำ (domination) การเมือง โดยเป็นผู้กำหนด และเลือกวิธีแก้ปัญหา ซึ่งนำไปสู่การผูกขาดอำนาจ และคอร์รัปชัน รวมทั้งตัวข้าราชการที่ขาดประสิทธิภาพ และความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน ปัญหาการขาดความร่วมมือในหลายระดับของหน่วยงานราชการด้วยกันเอง ในส่วนพรรคการเมืองนั้นยังคงมีปัญหาในการพัฒนาตนเอง ยังคงขาดการขยายฐานสนับสนุนจากประชาชนในระดับกว้าง ในส่วนตัวนักการเมืองเองก็ยังคงมีปัญหามาก เช่น การเล่นพรรคเล่นพวก ส.ส. มักทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและพรรคพวกมากกว่าจะทำงานทางด้านนิติบัญญัติเพื่อผลประโยชน์แก่คนส่วนรวมอย่างแท้จริง

นอกจากปัญหาดังกล่าว ความรู้สึกในทางลบหรือการมีภาพพจน์ที่เลวร้ายต่อการเมืองของประชาชนก็เป็นปัญหาสำคัญ ก่อให้เกิดการเมินเฉยต่อปัญหาต่าง ๆ และเกิดเหินห่าง (alienation) ต่อกระบวนการทางการเมือง และปัญหานี้ก่อให้เกิดช่องว่างที่ทำให้บุคคลบางคนหรือบางกลุ่ม ฉวยโอกาสเข้ากอบโกยผลประโยชน์ หรือแสวงหาผลประโยชน์ไปตามลำพัง เนื่องจากขาดการควบคุมที่เพียงพอจากประชาชนผู้ถือได้ว่าเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

ดังนั้น ทำให้รัฐบาลชนวนถึงความล่าช้าในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาคอร์รัปชัน ส.ป.ก. 4-01 ที่ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์แห่งกฎหมายการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม การแก้ไขปัญหาด้วยการตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงเฉพาะสภาพป่า หรือประกาศว่าจะถอนเอกสารสิทธิ์ ส.ป.ก. 4-01 จำนวน 6 แปลง ในจังหวัดภูเก็ตที่ผลการตรวจสอบชี้ชัดว่า มีการนำเอาป่าสมบูรณ์และพื้นที่ภูเขาไปออกเอกสารสิทธิ์ให้กับบรรดาญาติพี่น้อง และหวั่นไหวของพรรคประชาธิปัตย์ นอกจากนั้น ยังพบว่าในพื้นที่จังหวัดภูเก็ตที่เป็นป่าสมบูรณ์และพื้นที่ต่อเนื่องที่มีการใช้อำนาจอิทธิพลออกเอกสารสิทธิ์กันไปแล้ว ทั้งส.ค.1 น.ส.3 และโฉนด ซึ่งถือว่าเป็นการทำลายป่าไม้ที่เป็นทรัพยากรของแผ่นดิน ดังนั้น นอกจาก "ทำการตรวจสอบสภาพป่า" แล้ว ควรมีการตีความ "ลักษณะคุณสมบัติของเกษตรกร" ที่สมควรได้รับเอกสารสิทธิ์นี้ด้วย

เนื่องจาก เจตนารมณ์ของกฎหมายปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ตามพระราชกฤษฎีกากำหนดลักษณะเกษตรกร และระเบียบของคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินล้วนตีกรอบแคบ ๆ เอาไว้ว่าเกษตรกรที่จะมีสิทธิได้รับเอกสารสิทธิ์ ส.ป.ก. 4-01 จะต้อง "ยากจน ไม่มีที่ดินทำกิน หรือมีแต่ไม่เพียงพอต่อการยังชีพเท่านั้น" แต่ทำไม ยังทำการเพียงตรวจสอบสภาพป่าก่อนเท่านั้น

จากการมองปัญหาดังกล่าว เป็นการมองปัญหาอย่างกว้าง ๆ โดยมีจุดรวมความสนใจอยู่ที่รัฐบาลชนวน และปัญหา ส.ป.ก.4-01 เป็นหลัก ว่าปัญหาเหล่านี้ เป็นส่วนหนึ่งที่เป็นตัวเร่งความเหินห่างทางการเมืองหรือไม่ ซึ่งถ้าพิจารณาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยแล้ว จะพบว่า ประชาชนนั้นเป็นปัจจัยที่

สำคัญยิ่งที่เป็นตัวชี้ถึงการพัฒนาของระบบการเมืองการปกครอง เพราะประชาชนจะต้องเป็นผู้กำหนดทิศทางในการปกครองตนเอง ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า ภายใต้สภาพการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในปัจจุบัน ประชาชนคนไทยมีความสำนึกถึงประสิทธิภาพในการเมืองของตนเพียงใด รวมถึงเป็นการศึกษาว่าคนไทยมีทัศนคติต่อการเมืองไทยในช่วงเวลานี้เช่นไร คิดว่าดีอยู่แล้ว หรือรู้สึกเบื่อหน่าย หรือเห็นห่างการเมือง โดยผู้วิจัยเน้นศึกษาคนกรุงเทพมหานคร เนื่องจาก มีความเชื่อว่าเป็นกลุ่มคนที่มีความใกล้ชิดต่อข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ จึงอยากทราบว่าบุคคลเหล่านั้น มีความเชื่อ ทัศนคติ หรือพฤติกรรมทางการเมืองเช่นไร มีความรู้สึกเห็นห่างทางการเมือง ดังเช่นที่ตั้งข้อสังเกตไว้หรือไม่ เพื่อนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการมองปัญหาทางการเมืองของไทย อันเกิดจากตัวระบบการเมืองและตัวบุคคลทางการเมือง โดยการวิจัยนี้ จะมองเน้นที่ตัวประชาชนเป็นหลัก

ความสำคัญของปัญหา

ด้วยความสำคัญด้านตัวบุคคลที่มีต่อการพัฒนาการเมือง จึงมีการศึกษาปัจจัยหลายประการที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคล โดยเฉพาะในเรื่องทัศนคติ ค่านิยม ความรู้ ความเข้าใจ หรือความเชื่อที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางการเมืองของแต่ละบุคคลหรือไม่ เพียงไร

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2525 : 3-4) ได้นำเอาแนวความคิดเรื่อง วัฒนธรรมทางการเมือง มาศึกษาวิชารัฐศาสตร์ในเชิงพฤติกรรมในหลายแนวทางด้วยกัน เช่น การศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติทางการเมือง กับทัศนคติด้านอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การเมือง เช่น การศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคม การศึกษาในเรื่องจิตวิทยาการเรียนรู้กับกระบวนการกล่อมเกลாதงสังคม ตลอดจนศึกษาในเรื่องทัศนคติ หรือความรู้สึกทางการเมืองของประชาชนด้วย

เกียรติชัย พงษ์พานิช (2513 :136) ทำการศึกษาวิจัยพบว่า คนไทยยังขาดความรู้ ความเข้าใจทางการเมือง ทั้งในรูปแบบและกระบวนการทางการเมืองการปกครอง จึงมักจะไม่เข้าใจถึงคุณค่าของการเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง ผลที่ตามมาก็คือ การเมินเฉยในสิทธิและหน้าที่ของตน

ธีรพล เกษมสุวรรณ (2528 : 6-7) ได้ศึกษาถึงเรื่องความเห็นห่างทางการเมือง โดยใช้คำว่า "เมินห่างทางการเมือง" ซึ่งสรุปความได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยส่วนใหญ่เป็นแบบเก่า ไม่สอดคล้องกับอุดมการณ์และวิธีการปกครองแบบประชาธิปไตย ประชาชนส่วนใหญ่ไม่กระตือรือร้นหรือไม่สนใจการเมือง โดยถือว่าการเมืองเป็นเรื่องของชนชั้นปกครอง และระบบการศึกษาที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ทางการเมืองก็เป็นสาเหตุสำคัญอันหนึ่ง ประกอบกับสภาพความเป็นจริงทางการเมืองในแต่ละยุคสมัยที่ผ่านมา ทำให้คนมีความรู้ทางการเมืองที่

จำกัดและสับสน เนื่องจากมีการปฏิวัติรัฐประหารอยู่เสมอ ทำให้ประชาชนไทยอยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการเป็นเวลานาน ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นปกครองให้มีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองโดยสม่ำเสมอ และสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของไทยก็ประสบกับความชะงักงันเช่นกัน

ประเด็นที่นำไปสู่การศึกษา คือ คนไทยมีความโน้มเอียงทางทัศนคติ หรือมี ความรู้สึกต่อการเมืองไทยในลักษณะที่ เห็นห่าง (alienation) มากน้อยเพียงใด เพราะความรู้สึกเห็นห่างทางการเมืองนั้น ก่อให้เกิดความสับสน หรือไม่เห็นความสำคัญต่อปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองในด้านต่าง ๆ นำไปสู่พฤติกรรมทางการเมืองในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยในอีกแง่มุมหนึ่ง เพื่อตรวจสอบความรู้สึกของบุคคลที่เห็นห่างจากเรื่องราวทางการเมือง หรือมีความโน้มเอียงทางการเมืองทางด้านลบ (political orientation) ความรู้สึกที่มีต่อการเมืองของบุคคล มักเกี่ยวพันกับองค์กรทางการเมือง (political organizations) กระบวนการทางการเมือง (political process) ประเด็นทางการเมือง (political issues) และค่านิยมหรือปทัสถานทางการเมือง (political norms) ซึ่งความรู้สึกดังกล่าว มักจะมีส่วนสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะสนับสนุน (support) ต่อต้าน (protest) หรือนิ่งเฉย (passive) ต่อระบบการเมืองภายใต้กรอบประชาธิปไตยปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

สืบเนื่องจากปัญหาพัฒนาการเมืองการเมืองไทย และความคิดที่ว่าชาว กทม. นั้น น่าจะเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดต่อความเป็นไปทางการเมืองการปกครอง รวมทั้งมีการรับรู้ข่าวสาร ซึ่งมีการรวมศูนย์อยู่ที่ กทม. ได้ดีกว่าคนในส่วนอื่น ๆ ของประเทศ อันนำไปสู่ข้อสรุปเชิงสันนิษฐานเพื่อใช้เป็นกรอบในการวิจัยว่า เป็นการศึกษาถึงความเกี่ยวพันระหว่างแบบแผนทางพฤติกรรมในทางการเมืองของคน กทม. และทัศนคติที่มีต่อการเมืองไทยในปัจจุบัน ดังนั้น วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. ต้องการตรวจสอบว่าความรู้สึกเห็นห่างทางการเมือง (political alienation) ของคนไทยนั้น มีสาเหตุมาจากอะไร ดูระดับของความเบื่อหน่าย หรือความเห็นห่างทางการเมือง และประเด็นของเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองที่เกิดขึ้น ในช่วงเวลาของรัฐบาลนี้

2. เพื่อศึกษาว่า ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีลักษณะทางประชากรแตกต่างกัน เช่น เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ มีทัศนคติต่อระบบการเมืองและรัฐบาลในปัจจุบันแตกต่างกันหรือไม่ และหากแตกต่างกันแล้ว มีลักษณะเช่นไร

3. เพื่อศึกษาเชิงสาเหตุว่าข่าวสารจากประเด็นเหตุการณ์ต่างๆ เช่น ส.ป.ก. 4-01 ความขัดแย้งระหว่างพรรคร่วมรัฐบาล ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความศรัทธาต่อระบบการเมืองและรัฐบาลของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครนั้นต่ำลงกว่าเดิม หรือไม่เพียงใด

สมมุติฐานในการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจเบื้องต้น จึงกำหนดสมมุติฐานจากกรอบแนวความคิด แล้วนำมาเป็นข้อสรุปเชิงสันนิษฐานเบื้องต้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

สมมุติฐานที่ 1 ชาวกรุงเทพมหานคร มีศรัทธาต่อระบบการเมืองและรัฐบาลโดยทั่วไปอยู่ในระดับต่ำ

สมมุติฐานที่ 2 ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครที่มีลักษณะทางประชากร เช่น เพศ อายุ การศึกษา และรายได้ แตกต่างกัน มีศรัทธาต่อระบบการเมืองและรัฐบาลไม่แตกต่างกัน

สมมุติฐานที่ 3 ข่าวสารจากเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ส.ป.ก. 4-01 ความขัดแย้งระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความศรัทธาต่อระบบการเมือง และรัฐบาลของประชาชนในเขต กทม. ต่ำลงกว่าเดิม

แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีในการวิจัยนี้มี 2 ทฤษฎีหลัก คือ ความรู้สึกเห็นห่างทางการเมือง (political alienation) และทฤษฎีว่าด้วยการสื่อสารทางการเมือง

ความรู้สึกเห็นห่างทางการเมือง (political alienation)

ความรู้สึกเห็นห่างทางการเมืองเป็นสภาวะจิต หรือความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่อยากจะหันเห หรือไม่สนใจเรื่องทางการเมืองการปกครองประเทศ เพราะตนเองไม่สามารถที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม หรือมีอิทธิพลในการกำหนดเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ค่านิยม ปทัสถานในทางการเมืองตามที่ตนปรารถนาได้ และมีแนวโน้มที่จะคิดว่า การปกครองประเทศที่ดี การเมืองที่ดี เป็นสิ่งที่กระทำไปโดยคนอื่น และเพื่อคนอื่น โดยปฏิบัติไปตามกติกาที่ไร้ความยุติธรรม โดยบุคคลที่มีความรู้สึกเห็นห่างทางการเมือง จะต้องมีความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ดังต่อไปนี้

1. ความรู้สึกไร้อำนาจทางการเมือง (political powerlessness)
2. ความรู้สึกไร้ความหมายทางการเมือง (political meaninglessness)

3. ความรู้สึกไร้พหุสถานทางการเมือง (political normlessness)
4. ความรู้สึกโดดเดี่ยวทางการเมือง (political isolation)
5. ความรู้สึกแปลกแยกจากการเมือง (political estrangement)

ส่วนทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองนั้น จะมุ่งเน้นศึกษาถึงสภาพการรับรู้ข่าวสารและอิทธิพลจากการรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ ของบุคคล ตามกรอบแนวความคิดของ คาร์ล ดอยช์ และนักสื่อสารมวลชนคนอื่น ๆ

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (case study) ศึกษาเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขต กทม. ด้วยเหตุที่ว่า กทม. นั้น มีความสำคัญต่อการศึกษาพัฒนาการทางการเมือง ในด้านการเป็นเมืองใหญ่ เป็นศูนย์กลางทางด้านต่าง ๆ ของประเทศ และเป็นเมืองที่มีปัญหาต่าง ๆ มากมาย และยังพบว่า ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขต กทม. นั้น มีจำนวนมากและเป็นผู้ใกล้ชิดต่อความเป็นไปทางการเมืองการปกครอง ซึ่งมีการรวมศูนย์อยู่ในเมืองนี้ ดังนั้น รูปแบบพฤติกรรมทางการเมืองของคน กทม. อันเป็นผลมาจากทัศนคติ ความเชื่อ ความรู้สึกทางการเมือง จึงน่าจะมีประโยชน์ต่อการมอง "ภาพสะท้อน" บางประการของการพัฒนาทางการเมืองการปกครองไทย ภายใต้กรอบประชาธิปไตย และความรู้สึกนึกคิดแบบไทย ๆ ที่กำลังดำเนินอยู่

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงความรู้สึกเห็นห่างทางการเมืองของคน กทม. ที่มีต่อระบบการเมืองการปกครองไทย โดยแยกศึกษาใน 2 มุมมอง ดังนี้

1. การเห็นห่างการเมืองอันเนื่องมาจากความไม่พึงพอใจต่อสภาพการเมืองการปกครองไทยโดยทั่วไป เช่น ไม่พอใจในองค์กรทางการเมืองที่มีอยู่ (political organizations) อันได้แก่พรรคการเมือง ระบบรัฐสภา และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ หรือไม่พอใจกระบวนการทางการเมือง (political process) ที่มีอยู่ หรือไม่พอใจต่อรูปแบบการปกครอง
2. การเห็นห่างการเมือง อันเนื่องมาจากความไม่พึงพอใจหรือเบื่อหน่ายการทำงานของรัฐบาล โดยอาจมองรวมถึงประเด็นทางการเมืองที่เกิดขึ้น เช่น ปัญหา ส.ป.ก. 4-01 ปัญหาเรื่องการกระจายอำนาจ ปัญหาความขัดแย้งระหว่างพรรคร่วมรัฐบาล ปัญหาการจลาจลที่ยังแก้ไขไม่ได้หรือยังไม่เกิดรูปธรรมของการแก้ไขที่ชัดเจน

โดยทั้ง 2 มุมมองนี้ มุ่งศึกษาถึงสาเหตุของความเบื่อหน่ายว่าทำไมความรู้สึกเช่นนั้นจึงเกิดขึ้น ดูระดับของความเบื่อหน่ายว่าอยู่ในระดับใด และความรู้สึกเรื่องใดที่ทำให้เขาเห็นห่างการเมือง ส่วนทัศนคติที่มีต่อรัฐบาล มีส่วนไหนที่ทำให้คนรู้สึกเบื่อหน่ายหรือเห็นห่างการเมือง

โดยศึกษาจากการสังเกตข้อความที่แสดงความคิดเห็นโดยผ่านสื่อต่าง ๆ หรือการแสดงปฏิกิริยาอื่นใด เช่น การประท้วงหรือการเกิดกลุ่มกดดันทางการเมืองในสถานการณ์ต่าง ๆ การแสดงความคิดเห็นผ่านบทความทางหนังสือพิมพ์หรือวารสารต่าง ๆ พยายามหามุมมองหลากหลายในเรื่องนี้ ดูว่ามีอยู่ในระดับไหนแล้ว และส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองอย่างไร เช่น แม้มีความรู้สึกเบื่อหน่ายในการดำเนินงานของรัฐบาล แต่ก็ยังมีความศรัทธาในรูปแบบการปกครองแบบนี้ หรือไม่ชอบทั้งระบบการเมืองการปกครองด้วย ทำให้เห็นท่าไม่สนใจการเมือง หรืออยากก่อการเปลี่ยนแปลง โดยการตั้งคำถามทดสอบว่า ผู้ถูกสัมภาษณ์มีความรู้สึกเช่นไร ซึ่งจะมีการแยกกลุ่มบุคคลตามอายุ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้ แล้วตรวจสอบดูว่า คนแต่ละกลุ่มนั้นมีแนวโน้มของทัศนคติหรือความรู้สึก ที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองอย่างไร

วิธีการศึกษาวิจัย

วิธีการค้นคว้าวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ

1. ในส่วนที่เกี่ยวกับทฤษฎีและแนวความคิด ในเรื่องความศรัทธาหรือความเห็นท่างและพฤติกรรมทางการเมือง เพื่อเป็นพื้นฐานในการกำหนดขอบเขตของปัญหา ที่ใช้ในการสร้างแบบสอบถามและใช้เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ ในห้องสมุด (documentary research) แล้วนำมากำหนดเป็นกรอบแนวความคิด (conceptual framework) ซึ่งรายละเอียดจะนำไปกล่าวไว้ในบทที่ 2

2. เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) ที่เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ (quantitative research) โดยใช้แบบสอบถาม (questionnaires) สัมภาษณ์แบบถึงตัว หรือด้วยมือผู้สัมภาษณ์เอง และให้ผู้ตอบซึ่งได้แก่ ประชาชนในสาขาอาชีพต่าง ๆ และอยู่ภายในข้อกำหนดที่เลือกไว้ในขั้นตอนการทำวิจัยกรอกคำตอบเอง หรือผู้สัมภาษณ์เป็นผู้กรอกให้จากคำบอกกล่าว ซึ่งแล้วแต่กรณีตามโอกาสและความเหมาะสม แล้วนำคำตอบที่ได้ มาใช้เป็นเครื่องมือ หรือเป็นมาตรวัดเจตคติ (attitude test) เพื่อวัดทัศนคติต่าง ๆ ซึ่งรายละเอียดจะนำไปกล่าวไว้ในบทที่ 3 ต่อไป

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยนี้ได้แบ่งการศึกษาตามความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (independent variables) และตัวแปรตาม (dependent variables) ออกเป็น 2 ส่วน คือ

ตัวแปรตาม ได้แก่ ความรู้สึกศรัทธาหรือความเห็นท่างต่อระบบการเมืองหรือรัฐบาล

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการรับรู้ข่าวสารการเมือง

นิยามศัพท์สำคัญ

ความรู้สึกเห็นห่างทางการเมือง

ความรู้สึกเห็นห่างทางการเมือง (political alienation) เป็นสภาวะจิตหรือความรู้สึกของบุคคลที่อยากจะหันเหหรือไม่สนใจเรื่องทางการเมือง เพราะรู้สึกว่าตนเองไม่สามารถที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม หรือมีอิทธิพลในการกำหนด หรือเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ค่านิยมหรือปทัสถานในทางการเมืองตามที่ตนปรารถนาได้ และมีแนวโน้มที่จะคิดว่า การปกครองประเทศ หรือการเมือง เป็นสิ่งที่กระทำไปโดยคนอื่นและเพื่อคนอื่น โดยปฏิบัติไปตามกติกาที่ไร้ความยุติธรรม บุคคลที่มีความรู้สึกเห็นห่างทางการเมือง จะต้องมีความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ดังนี้

1. ความรู้สึกไร้อำนาจทางการเมือง (political powerlessness) เป็นความรู้สึกของบุคคลที่คิดว่าไม่มีความสามารถที่จะกระทำสิ่งใด ๆ ให้เกิดผลในทางการเมืองการปกครองหรือไม่สามารถกระทำการใดให้เกิดผลในทางการเมืองตามที่ต้องการได้ การเมืองการปกครองที่ดำเนินอยู่นั้นเป็นอิสระจากตนเอง โดยไม่สามารถที่จะเข้าไปควบคุมได้เลย

2. ความรู้สึกไร้ความหมายทางการเมือง (political meaninglessness) เป็นความรู้สึกว่า เมื่อตนไม่มีอิทธิพลต่อการเมืองการปกครองที่มีอยู่แล้ว วิถีทางการเมืองต่าง ๆ ที่เป็นที่ยอมรับกันอยู่นั้น ไม่มีความหมายและไม่สามารถทำนายถึงผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ ดังนั้น เรื่องของการเมืองการปกครองจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถทำนายได้

3. ความรู้สึกไร้ปทัสถานทางการเมือง (political normlessness) เป็นความรู้สึกของบุคคลว่าการเมืองการปกครองที่เป็นอยู่นั้น ไม่มีกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานที่จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้ เพราะมันได้สูญสลายไปแล้ว ดังนั้น วิถีทางที่เข้าสู่อำนาจทางการเมือง รวมทั้งพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล จึงไม่จำเป็นที่จะต้องอยู่ภายใต้กรอบกติกาที่เคยยอมรับกัน แต่อาจจะใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายหรือได้มาซึ่งความต้องการของบุคคล

4. ความรู้สึกโดดเดี่ยวทางการเมือง (political isolation) เป็นความรู้สึกของบุคคลว่า ผลที่ได้จากการกระทำทางการเมืองการปกครองของตนนั้น บรรลุเป้าหมายน้อยมาก จึงมีความรู้สึกหันเหหรือไม่สนใจต่อค่านิยมหรือการปฏิบัติต่าง ๆ ที่คนส่วนใหญ่ยอมรับหรือนิยมปฏิบัติในทางการเมืองการปกครองนั้น ๆ

5. ความรู้สึกแปลกแยกจากการเมือง (political estrangement) เป็นความรู้สึกของบุคคลว่า ภายใต้การเมืองการปกครองที่มีอิทธิพลต่อตัวเขานั้น เขาไม่สามารถที่จะคาดหวังถึงผลที่จะได้รับในอนาคต เพราะการเมืองการปกครองเป็นเรื่องของการกระทำในสิ่งที่เป็นการฉกฉวย มิใช่ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจ ไม่เห็นว่ามีมีความสำคัญ หรือไม่คิดว่าตนมีความหมายต่อการคงอยู่ของการเมืองการปกครอง

ความศรัทธาทางการเมือง

ความศรัทธาทางการเมือง (political trust) เป็นความโน้มเอียงพื้นฐานในเชิงความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อกิจกรรมทางการเมือง อำนาจหรือผู้ใช้อำนาจทางการเมือง หรือระบบการเมือง ในเชิงประเมินค่าว่า สิ่งนั้นหรือการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม มีเหตุผล เป็นความรู้สึกผูกพัน ซึ่งแสดงออกในรูปของความชอบพอและการให้ความไว้วางใจ ทิศทางของความไว้วางใจทางการเมือง เริ่มจากความไว้วางใจสูงสุด จนถึงการเหยียดหยันถากถาง เมื่อบุคคลไม่ไว้วางใจทางการเมือง ก็เป็นความรู้สึกในทางลบต่อรัฐบาล หรือมีความเชื่อว่ารัฐบาลไม่ได้ทำหน้าที่และสร้างผลงานตามที่บุคคลนั้นคาดหวัง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การจัดตั้งรัฐบาลผสมสมัยนายชวน หลีกภัย เป็นผลพวงมาจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เมื่อปี 2535 เป็นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง และได้รับการคาดหวังว่า จะเป็นรัฐบาลประชาธิปไตยที่มากด้วยความสามารถและบริหารงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต แต่เมื่อรัฐบาลได้ทำการบริหารงานไปแล้ว ก็เกิดปัญหาตามมาหลายเรื่อง เช่น การล่าช้าในการตัดสินใจ ความขัดแย้งระหว่างพรรคร่วมรัฐบาล ปัญหา ส.ป.ก.4-01 ฯลฯ ในขณะที่กระแสโลกาภิวัตน์ ก็ทำให้คนได้รับทราบถึงข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ มากและชัดเจนขึ้น อันจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการเมืองการปกครอง ซึ่งการศึกษาในเรื่องราวเหล่านี้ น่าจะช่วยให้ผู้ที่สนใจการเมืองไทยสามารถมองสภาพการณ์ทางการเมืองที่เป็นจริงได้ดีขึ้น

การนำเสนอผลการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องความเห็นห่างทางการเมืองของคนกทม. ที่มีต่อการเมืองไทยในปัจจุบัน และพฤติกรรมทางการเมืองที่เกิดขึ้น โดยเน้นศึกษาถึง ความรู้สึกที่มีต่อการบริหารราชการของรัฐบาลชวน อันเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อทัศนคติหรือพฤติกรรมทางการเมือง และเพื่อให้ความสะดวกต่อผู้อ่านในการทำความเข้าใจ ผู้วิจัยจึงขอเสนอเรื่องของวิทยานิพนธ์ ซึ่งประกอบด้วยบทที่จะทำการศึกษา โดยเรียงตามลำดับดังต่อไปนี้คือ

บทที่ 1 บทนำ เป็นการกล่าวถึงสภาพความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา รวมทั้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย ขอบข่าย และวิธีการวิจัย (โดยสังเขป) สมมุติฐาน แนวความคิด และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นิยามศัพท์สำคัญ และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ รวมทั้ง ลำดับในการนำเสนอเรื่อง

บทที่ 2 เป็นการกล่าวถึง แนวคิด ทฤษฎี และข้อสรุปจากการศึกษาวิจัยต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาต่อไป

บทที่ 3 เป็นการกล่าวถึงสภาพการณ์ในสมัยรัฐบาลชวน หลีกภัย

บทที่ 4 เป็นการกล่าวถึง วิธีดำเนินการวิจัยที่ใช้ในการแสวงหาความรู้ในวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ตามลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ตั้งแต่การกำหนดประชากรในการวิจัย การกำหนดตัวแปรที่เกี่ยวข้อง วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การสร้างแบบสอบถาม การรวบรวมข้อมูล และแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 5 เป็นการกล่าวถึงการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสร้างสหสัมพันธ์ระหว่างแนวความคิด ทฤษฎี และข้อมูลที่ได้รับในเชิงประจักษ์ อธิบายถึงผลการศึกษาที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ ว่าเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้หรือไม่ เพียงไร

บทที่ 6 เป็นการสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ